

การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน

LOCAL WISDOM OF HAND-WOVEN TEXTILE CONSERVATION IN ACCORDANCE WITH DHARMA PRINCIPLES OF BANN NONGNGUAK TEXTILE CENTER, MAE RAENG, PASANG DISTRICT LAMPHUN

ศรานุญิตย์ เล็กสุทธิ

Sakrannit Leksuit

การจัดการ มหาวิทยาลัยธนบุรี

sakrannitbeebee@gmail.com

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ เพื่อทบทวนทุนเดิมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก เพื่อทบทวน สถานการณ์ และปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก และเพื่อหาแนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์ และการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้าย ที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก ดำเนินการวิจัยด้วยการสำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้เทคนิคการวิเคราะห์สาเหตุและผล

ผลการวิจัยพบว่า 1) ทุนเดิม : กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกเป็นการทอผ้าฝ้ายที่ใช้ย้อมสีจากวัตถุดิบธรรมชาติ เน้นกรรมวิธีและขั้นตอนที่ได้รับการสืบสาน สืบทอดมาจากบุพการี เป็นวิธีการทอผ้าแบบดั้งเดิม ลวดลายของผ้าฝ้ายมีมากมายหลากหลายมีทั้งลวดลายแบบดั้งเดิมและลวดลายประยุกต์ ซึ่งการทำงานครั้งนี้ได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ คือ หลักพระ 5 ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา 2) สถานการณ์และปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทอผ้า : กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐแต่ยังประสบปัญหาด้านการตลาดและความรู้ความเข้าใจของสมาชิกในกลุ่ม ทั้งในด้านการผลิตที่ปัจจุบันหันมาใช้เครื่องจักรมากขึ้น การย้อมสีผ้าด้วยสารเคมี ขาดการพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่นิยมตามยุคสมัย ถูกตัดราคาโดยผู้ค้ารายอื่น ขาดผู้สืบทอดเนื่องจากตามขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อบ้านหนองเจือก หากมีผู้เสียชีวิตจะไม่นำเสื้อผ้าผืนไปด้วย ทำให้ลวดลายผ้าฝ้ายสูญหายไปและไม่มี การสืบทอดการทอลวดลายนั้น 3) แนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์ และการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ โดยจัดทำหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการสืบสานการทอผ้าฝ้ายทอมือ ร่วมกันรื้อฟื้น พื้นฟู เอกลักษณ์ของผ้าฝ้ายทอมือให้กลับมามีความสำคัญอีกครั้ง พัฒนาและประยุกต์ผ้าฝ้ายทอมือให้เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน ประกาศยกย่องเชิดชูผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการด้านการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นมรดกทางปัญญาสืบไป

คำสำคัญ: ผ้าฝ้ายทอมือ, บ้านหนองเจือก, หลักพุทธธรรม, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

This research aims to examine the original capitals, circumstances, factors and conditions which possibly affect the hand-woven textile procedures of Bann Nongguak textile center. Additionally, to conserve and inherit the local wisdom of hand-woven textile, the development methods in accordance with Dharma principles are explored. The results have shown as follow: 1) The original capitals: the weaving is conducted by the organic dye or natural dye method that involves with the materials from the nature. This method is a traditional way of weaving and has been contrived by the ancient. Therefore, various different patterns of the fabrics were created both the traditional Thais and the applied Thais. In the same time, the important Dharma principle, the five mental powers which are the power of faith, energy, mindfulness, concentration and wisdom were integrated along the hand-woven process. 2) The circumstances, factors and conditions which possibly influence the weaving procedures: in spite of the excessive governmental sector supports, many marketing obstacles are consecutively occurred in particular. To clarify, machinery production along with chemical dye method is increased. Moreover, lacking of stylish package and product design, also the lower price by other competitors. Another fact to mention is the insufficient inheritors due to the old belief of Bann Nongguak that the clothes belong to one's death should be cremated with the body. These factors can affect the inheritance of the textile patterns. 3) The development methods: the local wisdom program is initiated to promote the participation and awareness of people in learning and conserving the local wisdom of hand-woven textile. Therefore, the identity and uniqueness of hand-woven textile is emphasized and revitalized in respect of the modern times. Besides, this indigenous knowledge should be preserved by the Department of Intellectual Property and the influential persons should be honored.

Keywords: hand-woven textile, Bann Nongguak, Dharma principle, local wisdom

บทนำ

กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตั้งอยู่เลขที่ 15 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอลำพูน จังหวัดลำพูน เป็นการรวมกลุ่มของผู้ผลิตผ้าฝ้ายทอมือตั้งแต่ย้อมสี ทอผ้า ตัดเย็บ จำหน่าย โดยมีนางชื่นชม สุขอร่องช้าง เป็นประธานกลุ่ม ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 24 คน สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรใช้เวลาว่างในการทอผ้าเนื่องจากแต่ละคนมีความรู้ที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นพ่อแม่ เป็นกลุ่มที่ยังใช้วิธีการย้อมสีธรรมชาติ และในปี 2546 ได้รับคัดเลือกเป็นสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนระดับ 4 ดาวของจังหวัด คือผ้าปูโต๊ะที่ผลิตจากผ้าฝ้ายทอมือ โดยมีเอกลักษณ์อยู่ที่ลวดลายที่หลากหลาย เป็นการนำความดั้งเดิมมาประยุกต์ เช่น ลายเกล็ดเต่า ลายตาถี่ ลายปม ฯลฯ ผ้าที่ใช้ทอเป็นผ้าที่ย้อมด้วยสีที่มีคุณภาพ เมื่อนำมาทอจึงได้ผ้าทอที่มีสีสันงดงาม คงทน สีไม่ตก การทอใช้พืมเหล็ก ทำให้ได้ผ้าเนื้อแน่นและละเอียด ผืนผ้าที่ทอออกมาดูสวยงามน่าสวมใส่ ผ้าที่ผลิตได้สามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ได้อีกมากมาย เช่น กระเป๋า เสื้อผ้า ของใช้อื่น ๆ นอกจากนี้ทางกลุ่มได้เปิดโอกาสให้หลายพื้นที่มาเรียนรู้ พร้อมทั้งการไปเป็นวิทยากรช่วยสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านหนองเจือก เป็นตัวแทนของชุมชนในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและยังเป็นการใช้เวลาว่างหลังจากการทำงานทำไร่มา ร่วมกันทอผ้าย้อมผ้า จากการหารือร่วมกันทางกลุ่มสนใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่จะนำมาสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน จึงได้จัดทำโครงการวิจัยนี้ขึ้นมาโดยนำหลักพละ 5 ทางพุทธศาสนามาเป็นหลักในการดำเนินงานเพื่อหาแนวทางการในการฟื้นฟู รักษา พัฒนา ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้เกิดการขยายผล และเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนหรือกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านอื่น ๆ รวมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจกับผู้ใช้หรือผู้บริโภคให้เห็นความสำคัญของการทอผ้าที่เป็นการทอผ้าแบบภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ไม่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม และสุขภาพ รวมถึงเกิดการสืบสานภูมิปัญญาให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนเดิมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อทบทวน สถานการณ์ และปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลพบุรี
3. เพื่อหาแนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์ และการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้าย ที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลพบุรี

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ตัวอย่างการวิจัยเป็นกลุ่มประชากรที่เป็น สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลพบุรี ทั้งหมดจำนวน 24 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเชิงลึก : เพื่อทบทวนทุนเดิม โดยใช้วิธีการศึกษาและสำรวจรวบรวมข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาดั้งเดิมของการทอผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก รวมทั้งสำรวจตลาดภายในการทอผ้า ภูมิปัญญา และวิธีการถ่ายทอด/สืบทอดองค์ความรู้ และอนุรักษ์โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ทุนเดิมและสถานการณ์ปัจจุบัน : ดำเนินการจัดเวทีแลกเปลี่ยนและการสัมภาษณ์เชิงลึก ศึกษาวิธีการทอผ้า การทำตลาดภายในการทอผ้า และผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยนำเอาหลักพุทธธรรม (พละ 5) เข้ามาเป็นหลักในการวิเคราะห์ให้เห็นถึงหลักคิด กระบวนการในการสืบทอด สืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า วิธีการย้อมผ้าแบบธรรมชาติ กำหนดโครงการพัฒนาความรู้และการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

ระยะที่ 3 ดำเนินการตามโครงการ : ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้รู้ จัดกลุ่มการเรียนรู้ผ้าฝ้ายทอมือ เพื่ออนุรักษ์ ขยายวัสดุพืชพันธุ์ไม้ที่ใช้ในการย้อม การสืบสานตลาดดั้งเดิม ด้วยการพัฒนากลยุทธ์การเรียนการสอนผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ร่วมกับโรงเรียนบ้านหนองเจือก จัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลพบุรี “หัตถวิทย์ท้องถิ่นลพบุรี” “ช่วงความมั่นคงด้านอาหารเพื่อสุขภาวะคนลพบุรี”

ระยะที่ 4 สรุปผล : สรุปผลการดำเนินงานโครงการวิจัยให้กับชุมชน และหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ผู้รู้ และชาวบ้านในชุมชน โดยมีข้อคำถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการทอผ้า วิธีการทอตลาดดั้งเดิม วิธีการย้อมสีผ้าแบบธรรมชาติ วิธีการถ่ายทอด/สืบทอดจากบรรพบุรุษ และปัญหาที่พบ
2. แบบเก็บข้อมูลการสนทนากลุ่มย่อย/เวทีสัมมนาระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระดมสมองผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สถานการณ์ปัจจุบัน สาเหตุ เงื่อนไข ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้าย ของบ้านหนองเจือก
3. ข้อมูลจากการสำรวจลายผ้า แหล่งวัตถุดิบในการนำมาย้อมผ้าแบบธรรมชาติ
4. ข้อมูลการสืบทอดภูมิปัญญาในการทอผ้า การย้อมผ้า
5. สร้างแผนที่วัฒนธรรมจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

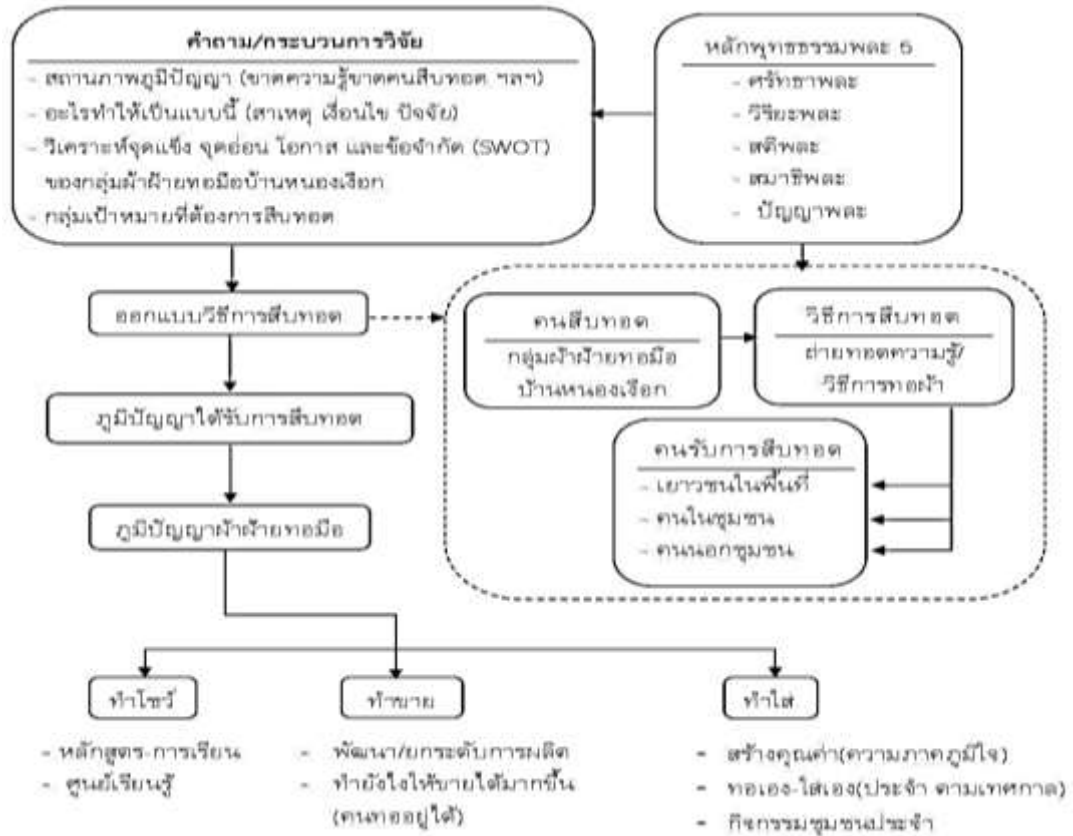
การรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากเวทีสัมมนา/แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระดมสมองผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสถานการณ์ปัจจุบัน สาเหตุ เงื่อนไข ปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของบ้านหนองเจือก

2. การเก็บข้อมูลด้านประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาดั้งเดิม การสืบค้นผู้รู้ การถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญา วิธีการทอผ้าฝ้าย การย้อมสีผ้า การสำรวจแหล่งวัตถุดิบในการนำมาย้อมผ้าแบบธรรมชาติ การสำรวจลายผ้า ผลิตภัณฑ์ ของกลุ่มตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

3. การหาแนวทางอนุรักษ์ การพัฒนาและ สืบสานภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจีอก

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย ผลการวิจัยได้สรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อ ดังนี้

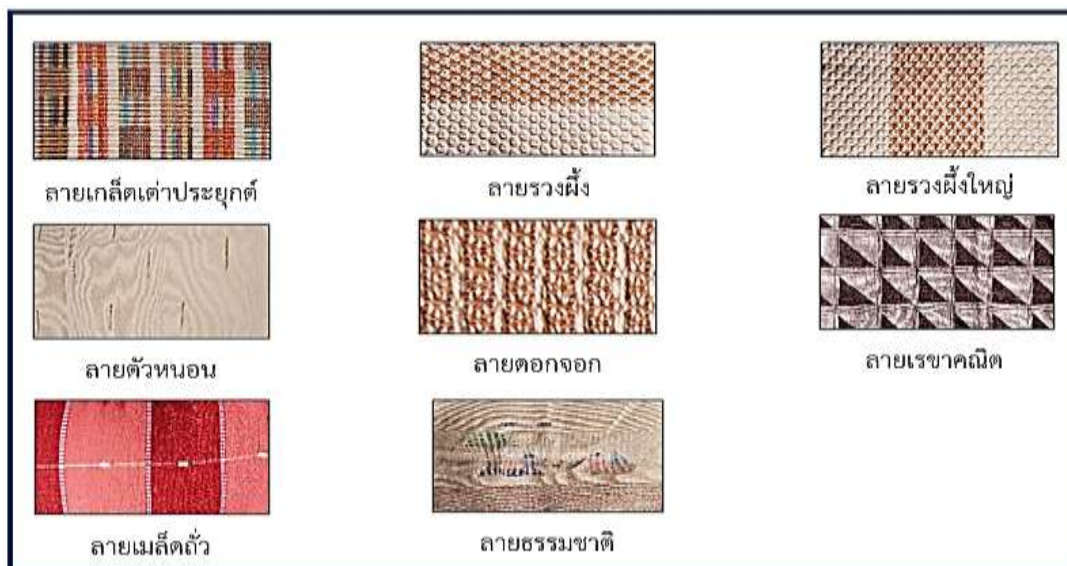
1. สรุปผลการทบทวนทุนเดิมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจีอก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

1.1 ภูมิปัญญาทอผ้าของชุมชน/กลุ่ม : การทอผ้าของบ้านหนองเจีอกมีการสืบสานภูมิปัญญามากกว่า 200 ปี ตั้งแต่ในสมัยปู่ ย่า ตา ยาย โดยทุกขั้นตอนตั้งแต่การทำเส้นฝ้าย การย้อมสี การทอผ้า ล้วนเป็นกระบวนการแบบธรรมชาติ มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน การรวมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือเริ่มจากกลุ่มสหกรณ์อ้อมทรัพย์ของหมู่บ้านที่มีหลากหลายอาชีพมารวมกลุ่มกันเพื่อออมเงิน จากนั้นได้รับการแนะนำจากราชการเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางวิชาชีพ จึงเกิดการรวมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจีอกขึ้น เมื่อต้นปี 2542 ตามโครงการในพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในขณะนั้น (สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้าย (สำนักบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556) รวมทั้งเพื่อช่วยให้สมาชิกมีงานทำและมีรายได้มากขึ้น ซึ่งมีจำนวนสมาชิกกลุ่มครั้งแรก 21 คน ลวดลายการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มฯ มีทั้งการพื้นฟูและอนุรักษ์ลวดลายดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เรียกว่า “ลวดลายดั้งเดิม” และการคิดค้น ดัดแปลงออกมาเป็นลวดลายใหม่ เรียกว่า “ลวดลายประยุกต์” จนกระทั่งปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่เข้ามาช่วยในการทอผ้ามากขึ้น แต่กลุ่มฯ ก็ยังคงอนุรักษ์วิถีการทอผ้าฝ้ายทอมือตามที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

ภาพที่ 1 ลวดลายดั้งเดิม ที่มา: (สคราญนิตย์และคณะ, 2559)

จากภาพที่ 1 ลวดลายดั้งเดิมเป็นลวดลายที่เกิดมาจากการสังเกตสิ่งต่างๆ รอบตัว หรือภาพวาด ได้แก่ สัตว์ เช่น เต่า สุนัข งู ช้าง นก ปลา ดอกไม้ เช่น ดอกจัน ดอกแก้ว ดอกเคาะ ดอกบัวเครือ เครื่องใช้และเครื่องประดับ เช่น โคม หัวแหวน

ภาพที่ 2 ลวดลายประยุกต์ ที่มา: (สคราญนิตย์และคณะ, 2559)

จากภาพที่ 2 ลวดลายประยุกต์ เป็นการดัดแปลงลวดลายดั้งเดิมเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและความต้องการของตลาด

ภาพที่ 3 การทำเส้นฝ้ายและ ทอผ้าฝ้ายทอมือ ที่มา: (ศราภรณ์รัตน์และคณะ, 2559)

จากภาพที่ 3 เป็นวิธีการทอผ้าฝ้ายทอมือของบ้านหนองเจือก โดยมีจุดเด่นอยู่ที่เส้นไหมที่มีขั้นตอนการทำจากธรรมชาติซึ่งเริ่มต้นจากการเก็บดอกฝ้ายแล้วนำมาผ่านกระบวนการด้วยมือจนออกมาเป็นเส้นไหมที่สามารถนำไปทอได้

ภาพที่ 4 วัตถุดิบในท้องถิ่น ที่มา: (ศราภรณ์รัตน์และคณะ, 2559) ภาพที่ 5 วัตถุดิบต่างถิ่น ที่มา: (ศราภรณ์รัตน์และคณะ, 2559)

จากภาพที่ 4 และ 5 เป็นการนำเอาพืชผัก ผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อนำมาสกัดทำน้ำสีย้อม

ภาพที่ 6 วิธีการย้อมผ้า ที่มา: (ศราภรณ์รัตน์และคณะ, 2559)

จากภาพที่ 6 เป็นกระบวนการในการย้อมสีผ้าโดยนำเส้นฝ้ายที่ผ่านกระบวนการทำเส้นฝ้ายด้วยมือแล้วมาต้มเพื่อล้างสิ่งสกปรกแล้วจึงนำไปต้มกับสีธรรมชาติที่ได้จากการสกัดน้ำสีด้วยพืชผัก ผลไม้ เพื่อให้ได้สีตามที่ต้องการแล้วนำไปตากให้แห้ง

1.2 การสืบค้นผู้รู้ ภูมิปัญญา วิธีการถ่ายทอดความรู้ของแต่ละคน การวิเคราะห์หลักพุทธรธรรมที่แต่ละคนใช้ในการถ่ายทอด สืบสาน : จากการสืบค้นผู้รู้ ภูมิปัญญาในชุมชนบ้านหนองเจือก ได้พบกับนางศรี ขาวดา อายุ ๙๖ ปี ทำให้ทราบว่าวิธีการทอผ้าฝ้าย และการย้อมผ้า

ฝ่ายนั้น ได้รับการถ่ายทอดมาจากการตาอีกทีหนึ่ง ลักษณะการถ่ายทอดวิธีการทอผ้าจะเป็นการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ถ่ายทอดกันภายในครอบครัว ผู้หญิงทุกคนต้องทอผ้าเป็นเพื่อจะได้มีเสื้อผ้าสวมใส่ ต้องรู้จักการย้อมสีผ้าฝ้าย ต้องรู้จักการทอสดลายของผ้าทุกลาย และต้องรู้จักการตัดเย็บเสื้อผ้า กว่าจะได้ผ้าแต่ละผืนต้องใช้ความเพียรพยายาม มีสติ มีสมาธิในการทอผ้าและทอสดลายลงบนผืนผ้า ต้องมีความอดทนในการถ่ายทอดความรู้ หากถ่ายทอดไม่ครบทุกขั้นตอน ทุกวิธีการก็จะได้ผ้าที่ไม่มีความแน่นอน ไม่สวยงามและไม่สามารถนำไปตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าได้ บางคนต้องสังเกต จดจำวิธีการทำสดลาย และหัดทอสดลายนั้น ปัจจุบันผู้ที่ทอผ้าเป็นทุกขั้นตอนในหมู่บ้านหนองเจือกมีอายุไม่ต่ำกว่า 55 ปี คงเหลือไม่มาก และจะลดจำนวนลงไปเรื่อยๆ ไม่มีผู้สืบทอดการทอผ้า เนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน

หลักพุทธธรรมที่กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือใช้ในการสืบทอด สืบสานภูมิปัญญาคือ หลักพระ 5 ได้แก่ ศรัทธาพระ วิริยะพระ สติพระ สมาธิพระ และ ปัญญาพระ (พระธรรมปิฎก, 2546)

(1) ศรัทธาพระ คือความเชื่อ การทอผ้าฝ้ายได้เชื่อมโยงไปถึงพุทธศาสนา เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนให้ร่วมแรงร่วมใจในการทอผ้าเพื่อถวายให้กับพระสงฆ์ การทอผ้าฝ้ายยังมีความเชื่อมโยงไปถึงจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ของชุมชนซึ่งนับวันจะหาได้ยาก ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกสบาย ผู้คนในชุมชนหันไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ความนิยมในผ้าฝ้ายทอมือลดน้อยลงไปเนื่องจากขาดแคลนแรงงาน แต่ศรัทธาความเชื่อของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกยังคงอยู่ ยังคงอนุรักษ์และพยายามฟื้นฟูผ้าฝ้ายให้คงอยู่ต่อไป

(2) วิริยะพระ คือ ความพากเพียรพยายาม การทอผ้าฝ้ายของบ้านหนองเจือกต้องใช้ความเพียรพยายามอย่างมากเนื่องจากขั้นตอนกระบวนการทุกอย่างเน้นธรรมชาติ ตั้งแต่การเก็บดอกฝ้ายเพื่อนำมาทำเส้นฝ้ายที่มีขนาดเหมาะสมสำหรับนำไปทอผ้า ความพยายามในการย้อมสีเส้นฝ้ายโดยการต้มวัตถุดิบจากธรรมชาติเพื่อให้ได้สีที่ต้องการ ความพยายามในการคิดค้นสดลายที่จะทอลงบนผืนผ้า โดยใช้วิธีสังเกตจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว การทดลองทอสดลายด้วยวิธีการลองผิดลองถูกจนเกิดเป็นสดลายที่สวยงาม การทอสดลายที่มีการถ่ายทอดมาจากรบรรพบุรุษด้วยวิธีการจดจำและการทอผ้าฝ้ายให้ออกมาเป็นผืน ซึ่งผ้าบางผืนอาจใช้เวลาทอนานนับเดือน ทำให้ได้ผ้าที่ผลิตมีปริมาณที่จำกัด สดลายของผ้าสามารถเปลี่ยนได้หลากหลาย ไม่จำกัด แต่จะมีเพียงชิ้นเดียวเท่านั้น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผ้าฝ้ายทอมือ จึงทำให้ได้รับรางวัลจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนหลายรางวัล ซึ่งรางวัลที่ได้ มาจากความพากเพียร ความพยายามในการทำงานให้สำเร็จ

(3) สติพระ คือ ความระลึกได้ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้การทอผ้าฝ้ายในอดีตโดยถ่ายทอดความรู้จากการได้ฝึกหัดเป็นประจำทุกวันด้วยการปฏิบัติและจดจำ ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ต้องกลั่นกรองออกมาจากความทรงจำเพียงอย่างเดียว รวมทั้งการรื้อฟื้นสดลายโบราณที่ยังคงหลงเหลืออยู่ เพื่อนำมาฟื้นฟู และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มรวมทั้งเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักทั่วไป

(4) สมาธิพระ คือ ความตั้งใจมั่น ภายใต้สภาพแวดล้อมในปัจจุบันที่มีการนำเทคโนโลยี เครื่องจักรเข้ามาช่วยในการทอผ้าเพื่อใช้ในเชิงพาณิชย์มากขึ้น แต่กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกยังคงมีความตั้งใจ ตั้งมั่นในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากรบรรพบุรุษ ด้วยกรรมวิธีการผลิตผ้าฝ้ายที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การไม่ใช้สีสังเคราะห์ในการย้อมสีเส้นฝ้าย ไม่ทิ้งน้ำเสียลงแหล่งน้ำในชุมชน เน้นการดำรงอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และการนำธรรมชาติมาเป็นสดลายที่สวยงามบนผืนผ้าตามที่บรรพบุรุษทำการคิดค้นขึ้น จากการสังเกต ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีการรื้อฟื้น ฟื้นฟู ประยุกต์สดลายให้เข้ากับยุคสมัย ทำให้กลุ่มฯ ได้รับการยอมรับจากองค์กรภาครัฐและเอกชนในระดับหนึ่ง

(5) ปัญญาพระ คือ ความรอบรู้ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก เป็นกลุ่มอาชีพเดียวในชุมชนที่นำภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากรบรรพบุรุษในด้านการทอผ้าฝ้ายที่ย้อมด้วยสีจากวัตถุดิบจากธรรมชาติ ใช้กรรมวิธีโบราณที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา รวมทั้งสดลายที่ถูกคิดค้นขึ้นจากการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว ถักทอลงบนผืนผ้าจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน มีความรู้ความเข้าใจในแต่ละขั้นตอนของการผลิตผ้าฝ้าย มีการทดลองย้อมสีที่แปลก แตกต่างจากเดิม มีการทดลองออกแบบเครื่องแต่งกายให้มีความแปลกจากแบบที่มีจำหน่าย

ในชุมชน มีการส่งผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายเข้าประกวดงานต่าง ๆ ได้รับการคัดเลือกจากองค์กรภาครัฐในการเข้าร่วมอบรมพัฒนาผลิตภัณฑ์พัฒนาฝีมือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มทอผ้าอื่น ๆ ในประเทศไทย และพัฒนาธุรกิจทั้งด้านการบริหารจัดการ การตลาด เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

2. สรุปผลการทบทวนสถานการณ์ และปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน

2.1 สถานการณ์ปัจจุบันของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน : ปัจจุบันขาดผู้สืบทอดการทอผ้า และลวดลายดั้งเดิมบางลายสูญหาย กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกโดยนางชื่นชม สุขรื่องช้าง เป็นกลุ่มทอผ้าที่ให้ความสำคัญกับผ้าฝ้าย มีการรวมตัวของสมาชิกที่มีความสามารถด้านการทอผ้า การย้อมสีผ้า การทอลวดลาย และเป็นกลุ่มที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ใช้วัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติเป็นหลัก ผลิตภัณฑ์ที่ได้จึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นผ้าฝ้ายจากเส้นใยธรรมชาติ และคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์มีหลากหลายประเภท มีการปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของตลาด มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มฯ รูปแบบมีความทันสมัย มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้กลุ่มฯ ได้รับการอบรม พัฒนาฝีมือ ออกแบบผลิตภัณฑ์ การผลิตและการบริหารจัดการ มีการประกวดเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ มีการนำสินค้าไปแสดงตามงานต่างๆ เพื่อเปิดตลาดใหม่และเป็นการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ได้ และได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย เช่น รางวัลโอท็อป 2 ดาว รางวัลชนะเลิศออกแบบลวดลายผ้าฝ้าย ได้รับเกียรติบัตรผ่านเกณฑ์การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2.2 สาเหตุ เงื่อนไข ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน : ผลจากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด (SWOT) ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก พบว่า

(1) จุดแข็ง (Strengths) : ใช้วัตถุดิบในการทอและการย้อมผ้าจากธรรมชาติ ส่วนใหญ่หาได้ในท้องถิ่น ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและผู้คนที่อาศัยอยู่โดยรอบ มีการผลิตที่ครบวงจรในกลุ่ม สามารถแปรรูปผลิตภัณฑ์เองได้ภายในกลุ่มและมีผลิตภัณฑ์หลากหลายประเภท สมาชิกในกลุ่มทุกคนมีประสบการณ์ยาวนาน มีความชำนาญในการทอผ้าสามารถทอผ้าแทนกันได้ สามารถกำหนดลวดลายทั่วไปเองได้ และมีลวดลายที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่ม ประกอบกับการนำลวดลายโบราณมาปรับใหม่ซึ่งยังไม่มีผู้ประกอบการรายใดในพื้นที่คิดนำมาใช้ประโยชน์ มีอุปกรณ์ เครื่องมือในการทอที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน ไม่ต้องเสียค่าบำรุงรักษาและช่วยลดต้นทุนการผลิตได้ในระดับหนึ่ง ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพดี ทั้งผ้าทอ และผลิตภัณฑ์ OTOP มีคุณภาพมาตรฐาน ผ่านการรับรองทั้ง มผช. มอก. GNP และกลุ่มสามารถผลิตสินค้าขายได้ตลอดปี

(2) จุดอ่อน (Weaknesses) : วัตถุดิบบางประเภทขึ้นอยู่กับฤดูกาลทำให้ไม่ได้สีตามที่ถูกค่าต้องการ หรือผลิตได้ในปริมาณที่จำกัด สมาชิกมีความรู้ในด้านการตลาดและการบริหารจัดการน้อย วิสัยทัศน์ไม่กว้างไกล สมาชิกกลุ่มขาดความรู้ในการออกแบบสินค้าแฟชั่นและไม่มีชื่อผลิตภัณฑ์ (Brand name) ของตนเอง กลุ่มไม่สามารถเชื่อมโยงกับตลาดสินค้าตกแต่งบ้าน และ ตลาดส่งออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลิตภัณฑ์ลอกเลียนแบบกันง่าย และผู้หญิงในพื้นที่ทุกหลังคาเรือนมีความสามารถในการทอผ้าเหมือนกัน ต้นทุนการผลิตสูง (ค่าขนส่ง ค่าวัสดุ และ ค่าใช้จ่ายในการไปจำหน่ายสินค้า) ราคาขายผลิตภัณฑ์ถูก เนื่องจากมีการแข่งขันด้านราคาในพื้นที่สูง

(3) โอกาส (Opportunity) : จากภายนอกที่มีผลกระทบ แล้วเอื้อต่อการดำเนินธุรกิจของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก เป็นสินค้าแนวอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ถักทอด้วยมือตามแบบภูมิปัญญาดั้งเดิม และย้อมสีธรรมชาติ) ผลิตจากวัตถุดิบคุณภาพดี สีแบบลวดลายสามารถพัฒนาให้เป็นสินค้าร่วมสมัยได้โดยเฉพาะลวดลายดั้งเดิมที่มีความสวยงามอ่อนช้อย แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของลวดลายผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น สามารถดึงดูดความสนใจของลูกค้าทั่วไปได้ สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่เพื่อขยายตลาดได้โดยประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในการออกงานแสดงสินค้า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันทั้งในและนอกพื้นที่ จัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม

ท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ มีหลายหน่วยงานให้การสนับสนุนการพัฒนาสินค้า และ ตลาดจำหน่าย OTOP

(4) อุปสรรค (Threats) : จากภายนอกที่มักกระทบ มีผู้ประกอบการรายย่อยหลายรายที่ใช้เครื่องจักรในการผลิตผ้าฝ้าย และ ย้อมสีสังเคราะห์ ทำให้ต้นทุนต่ำได้ผลิตภัณฑ์ที่มีปริมาณมากสามารถกำหนดราคาที่ดีได้ มีการผลิตที่มีรูปแบบเหมือนกันทำให้ ได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้สนใจเพียงบางกลุ่ม สมาชิกกลุ่มส่วนมากมีอาชีพเกษตรกร ทำนา ปลูกไม้ผล เลี้ยงสัตว์ เมื่อถึงฤดูกาล เพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยวสมาชิกจะไปเพาะปลูก และเก็บเกี่ยวผลิตผลทางการเกษตรทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอกับการทอผ้าให้เสร็จตาม การสั่งซื้อของลูกค้า คนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่เห็นความสำคัญของการสืบทอดการทอผ้าฝ้ายทอมือ จะมองว่าเสียเวลา มีรายได้น้อย ผ้าไม่สวย ไม่ทันสมัย ส่วนมากจะไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของ สภาพแวดล้อม สังคม ค่านิยม การดำรงชีวิตและแนวความคิด ทำให้ความสำคัญของผ้าฝ้ายทอมือเป็นสิ่งที่ล้าสมัย ไม่สวยงามใน สายตาของสังคมปัจจุบัน จะนิยมสวมใส่เฉพาะวันสำคัญทางพุทธศาสนา วันสำคัญตามประเพณีไทย และตามที่หน่วยงานภาครัฐและ เอกชนให้สวมใส่เท่านั้น หน่วยงานภาครัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ผู้นำชุมชนและชาวบ้านบางส่วนไม่ได้ให้ความสำคัญกับ วิธีการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ได้เห็นประโยชน์ของภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดกันมาเป็นเวลานาน เป็นสิ่งที่ต้องอนุรักษ์ ฟื้นฟู และรักษาให้อยู่คู่กับชุมชน มักจะมองประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม จากเดิมที่บ้านดอนหลวง บ้านดอนน้อยและบ้าน หนองเงือกเคยร่วมกันจัดงานผ้าฝ้าย เมื่อปี 2546 นักท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่จะเที่ยวแต่บ้านดอนหลวงและบ้านดอนน้อย เนื่องจากสองหมู่บ้านนี้อยู่ติดถนนสายหลัก แต่บ้านหนองเงือกจะอยู่ลึกกว่า ทำให้ไม่ค่อยมีผู้คนเข้าไปท่องเที่ยว แม้ว่าจะมีรถโดยสาร ให้บริการ รายได้เข้าชุมชนจึงไม่มาก บ้านหนองเงือกจึงหยุดจัดกิจกรรมไปสองปี จากนั้นบ้านหนองเงือกจึงกลับมาจัดกิจกรรมอีกครั้ง แต่จากการที่บ้านหนองเงือกหยุดจัดกิจกรรมไปทำให้ถูกแยกจัดงานจากบ้านดอนหลวงและบ้านดอนน้อย โดยบ้านดอนหลวงและบ้าน ดอนน้อยจะจัดงานทุกวันศุกร์แรกของเดือนเมษายนของทุกปีซึ่งจะใกล้กับช่วงเทศกาลสงกรานต์ และบ้านหนองเงือกจัดต่อกับบ้าน ดอนหลวงและบ้านดอนน้อย เป็นมติที่ทั้งสามหมู่บ้านตกลงร่วมกัน ส่งผลให้ร้านค้าจากบ้านดอนหลวงและบ้านดอนน้อยมารับผ้าทอ และผลิตภัณฑ์จากบ้านหนองเงือกและรับผ้าจากพื้นที่อื่นมาจำหน่าย มีรายได้เป็นกอบเป็นกำจากนักท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่และต่าง พื้นที่ และมีผู้ค้าต่างถิ่นมาจับจองพื้นที่ขายสินค้าเป็นจำนวนมาก แต่บ้านหนองเงือกกลับไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวมาชมงานเมื่อถึงคราว จัดงาน หน่วยงานภาครัฐจึงให้การสนับสนุนบ้านดอนหลวง บ้านดอนน้อย มากกว่าบ้านหนองเงือกด้วยเหตุผลดังกล่าวทั้งที่บ้านดอน หลวงและบ้านดอนน้อยไม่ใช่แหล่งผลิตที่แท้จริง (ยุทธศักดิ์ สุภสร, 2556)

3. สรุปผลการหาแนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์ และการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่ม ผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน

3.1 แนวทางการอนุรักษ์ การพัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอ มือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน

(1) ร่วมกันอนุรักษ์: โดยกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกร่วมกับโรงเรียนบ้านหนองเงือก จัดหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการสืบสานการทอผ้าฝ้ายทอมือ โดยสมาชิกในกลุ่มได้รับเชิญให้เป็นครูพิเศษสอนการทอผ้าฝ้ายที่ โรงเรียนบ้านหนองเงือก และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาการทอผ้าที่กลุ่ม และส่งเสริมให้มีการสืบสานภูมิปัญญาที่มีคุณค่าหรือ มีความสำคัญต่อชุมชนแต่กำลังจะหายไปให้คงอยู่ต่อไป กลุ่มฯ มีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ของชุมชนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น จุลจันธิ์ จะมีชาวบ้านมาร่วมแรงร่วมใจกันทอผ้าให้เสร็จภายในวันเดียวและนำไปทอดกฐิน ไม่ว่าจะป็นอสังหาริมทรัพย์ อาสนะ สายคล้องบาตร ปลูกหมอน แต่เดิมจะเริ่มตั้งแต่การปั่นฝ้าย เรื่อยไปจนถึงการย้อม การตากและ นำไปทอดกฐิน ชาวบ้านจะเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ปัจจุบันถึงแม้ขั้นตอนจะลดน้อยลง เหลือเพียงทางวัดเตรียมเส้นฝ้ายที่ย้อมสี เหลืองสำเร็จมาแล้ว ชาวบ้านเตรียมก็เพื่อทำการทอภายในบริเวณวัด แต่ชาวบ้านในชุมชนก็ยังคงอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้อย่างเหนียว แน่น และกลุ่มฯ จะทอดถวายให้วัดเพื่อประดับภายในงานโดยไม่คิดมูลค่า โดยสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และ สามารถสร้าง

รายได้แก่คนในชุมชนได้ รวมทั้งจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ ชุมชนมีความภาคภูมิใจและเห็นความสำคัญ ต้องการสร้างคุณค่าให้ปรากฏ และสืบสานให้คงอยู่ ต่อไป

(2) ร่วมกันรื้อฟื้น ฟื้นฟู : เอกลักษณ์ของผ้าฝ้ายทอมือที่มีความสวยงามของท้องถิ่นที่ถูกกลืนลือนไปให้กลับมา มีความสำคัญ มีความสวยงามอีกครั้ง โดยกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจ็อกนำลวดลายโบราณที่บรรพบุรุษได้คิดค้น ถักทอให้มีความสวยงามและ ถ่ายทอดความรู้ให้กลับมาทอใหม่ ลงบนผืนผ้าฝ้ายที่ย้อมสีด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติ เพิ่มความสวยงามให้กับผ้าฝ้าย เกิดความแตกต่าง จากผลิตภัณฑ์ที่มีจำหน่ายในชุมชน และเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ สามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้หลากหลาย มากยิ่งขึ้น และเป็นการทบทวนความรู้ ความชำนาญที่ได้รับการถ่ายทอดกันมา สะท้อนความเป็นตัวตนของชุมชนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และ ถ่ายทอดต่อไปให้กับคนรุ่นใหม่และรุ่นต่อไปได้รับรู้ถึงประวัติของชุมชนตนเอง

(3) พัฒนา และประยุกต์ : ผ้าฝ้ายทอมือที่กลุ่มฯ ผลิตมีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ไม่แตกต่างกับผู้ประกอบการรายอื่น ขาดสิ่งจูงใจที่จะ ทำให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจในตัวผลิตภัณฑ์นั้น ประกอบกับการแข่งขันด้านราคา ทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์ไม่สอดคล้องกับค่าแรงและ ภูมิปัญญา กลุ่มฯ จึงนำลวดลายโบราณมาถักทอใหม่ ลงบนผืนผ้าฝ้าย มีการนำลวดลายหลายๆ แบบมาทอร่วมกัน นำไปตัดเย็บเป็น ผ้าถุง ผ้าซิ่น เกิดความสวยงาม แตกต่างจากผ้าถุง ผ้าซิ่นที่มีขายในพื้นที่ มีการทอลวดลายออกมาเป็นแถบเพื่อนำไปเย็บติดกับเสื้อหรือ เครื่องนุ่งห่มอื่นๆ ได้ มีการติดต่อประสานงานกับผู้ค้าในกรุงเทพมหานครเพื่อทำการออกแบบและจำหน่ายกระเป๋าลักษณะต่างๆ โดยใช้ ผ้าฝ้ายทอมือลายเก๋เด็ดๆ ที่มีชื่อเสียงของบ้านหนองเจ็อก และกลุ่มฯ ได้รับความร่วมมือกับนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย วิทยาเขตลำพูน และนักศึกษาจากศูนย์บริการวิชาการภาคเหนือ มหาวิทยาลัยธนบุรี ในการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้ผ้า ฝ้ายทอมือ แสดงผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบโดยนักศึกษา เช่น เสื้อสูท เสื้อเชิ้ต ชุดทำงานผู้หญิง โคมไฟ กระเป๋าถือ ผ้าห่มเบาะรถยนต์ ผ้าห่ม พวงมาลัยรถยนต์ รมนโกน เป็นต้น เป็นการผสมผสานระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่และเป็นแนวทางให้กับกลุ่มผ้า ฝ้ายทอมือบ้านหนองเจ็อกนำไปผลิตเพื่อจำหน่าย

(4) การจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น: ได้แก่ การสร้างความรู้ คือ ส่งเสริมให้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจ็อก ได้ ศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มทักษะความรู้และความสามารถพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ได้ในอนาคต การจัดเก็บความรู้ คือ ให้เจ้าหน้าที่ของ เทศบาลตำบลแม่แรง เป็นผู้รวบรวมจัดเก็บองค์ความรู้ที่ได้ศึกษามาบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นในกระบวนการทอผ้าฝ้ายทอมือ การทอ ลายโบราณ การย้อมสีธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาของผู้ที่สนใจและให้ผู้บริหารท้องถิ่นพิจารณาให้ส่งเสริมต่อไป การ เผยแพร่ความรู้ คือ ให้เทศบาลตำบลแม่แรง จัดทำโครงการเผยแพร่ความรู้ให้กับนักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจในพื้นที่ ตำบลแม่ แรง บ้านหนองเจ็อก ได้ตระหนักและให้ความสำคัญในการเรียนรู้ และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันดี งาม ซึ่งควรค่าแก่การรักษาไว้ให้คงอยู่สืบไป การใช้ความรู้ มีแนวทางคือ การใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ตนเองได้เรียนรู้จากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และจากการได้ไปศึกษาดูงานในหลายๆ พื้นที่นำมาประยุกต์ปรับใช้กับกระบวนการทอผ้าฝ้ายทอมือ การย้อมสีธรรมชาติ ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือให้มีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของตลาด ได้รับการรับรองมาตรฐานเป็นสินค้า OTOP ระดับห้าดาว ต่อไป

(5) การอนุรักษ์และ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น : ควรจัดให้มีการกระตุ้นหรือประกวดผลิตภัณฑ์ ผลงานจากการทอผ้าฝ้ายทอ มือ จากผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติให้มีคุณภาพมากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนหันมาให้ความสำคัญกับงานหัตถกรรมการทอผ้าฝ้าย ทอ มือย้อมสีธรรมชาติให้มากขึ้น และส่งเสริมให้ช่างผู้มีฝีมือเกิดการแข่งขันทางด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการออกแบบลวดลาย และรักษาคุณภาพผ้าฝ้ายทอมือซึ่งเป็นผ้าฝ้ายแท้ และเป็นเอกลักษณ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มให้สม่ำเสมอ รวมทั้ง สร้างขวัญกำลังใจให้กับสมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายทอมือ ด้วยการย้อมสีธรรมชาติ และประชาชนทั่วไป เด็ก เยาวชน นักศึกษา ที่ให้ความ สนใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจ็อก ด้วยการจัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน เพื่อความสามัคคี และความผูกพัน ให้เกิดขึ้นในชุมชน

(6) ประกาศยกย่องเชิดชูผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น : เช่น ครูภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือในชุมชน ผู้มีผลงานดีเด่นใน ชุมชนทางด้านวัฒนธรรม คนดีศรีสังคม เป็นต้น โดยยกย่องเชิดชูเกียรติทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เพื่อเป็นขวัญ

และกำลังใจให้ผู้ทรงภูมิปัญญาเหล่านี้ พร้อมทั้งจะเผยแพร่และถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

(7) จัดการด้านการคุ้มครองลิขสิทธิ์: ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกทางปัญญา จึงควรมีการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้เป็นมรดกของท้องถิ่นและประเทศชาติ ไม่ให้ชาติอื่นมาละเมิดหรือเข้าครอบครอง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นควรประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน และประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อสร้างความร่วมมือในการธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติสืบไป

3.2 การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายทอมือ โรงเรียนบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี

(1) ความสำคัญ: บ้านหนองเงือก อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี มีพื้นที่ส่วนใหญ่ทำการเกษตร เช่น การทำนา ปลูกสวนลำไย หลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร มีการประกอบอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ ให้กับคนในชุมชน และประชาชนใช้เวลาว่าง หลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร โดยการรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเสริม การทอผ้าฝ้ายทอมือ ผ้าฝ้ายทอมือมีกรรมวิธีการผลิตจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ของบ้านหนองเงือก และ เป็นผ้าฝ้ายทอมือ ที่ผลิตจากฝ้าย ใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น ผ้าฝ้ายทอมือที่ผลิตขึ้นได้นำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เช่น ผ้าปูโต๊ะ รองเท้า ผ้าปูที่นอน กระเป๋า เป็นต้น ซึ่งสร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างดี

(2) จุดมุ่งหมาย: เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนโรงเรียนบ้านหนองเงือกมีความรู้ ความเข้าใจ และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก

(3) วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เรียนทราบประวัติของชุมชนบ้านหนองเงือก ประเพณีความเชื่อ บทบาทหน้าที่ของคนในชุมชนบ้านหนองเงือก ความสำคัญของการทอผ้า วิธีการขั้นตอนการย้อมสีธรรมชาติเส้นฝ้าย การทอผ้าฝ้ายทอมือ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถร่วมกัน ออกแบบการแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือในรูปแบบต่างๆ ได้ และเพื่อให้ผู้เรียนอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก

(4) เวลาเรียน: หลักสูตรผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ใช้เวลาเรียนทั้งหมด 90 ชั่วโมง

(5) แหล่งการเรียนรู้และสื่อประกอบการเรียน: ใบความรู้ ประกอบการสอน จำนวน 7 เรื่อง และศึกษาจากแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชนบ้านหนองเงือก

(6) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้: ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สัมภาษณ์ภูมิปัญญา บรรยาย สาธิตและฝึกปฏิบัติ ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในแหล่งเรียนรู้ชุมชน

(7) การวัดและประเมินผล: การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วม, การสังเกตการปฏิบัติจริงในการทอผ้าฝ้ายทอมือ, การสัมภาษณ์ และการประเมินชิ้นงาน

(8) เนื้อหาหลักสูตร ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น: มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติบ้านหนองเงือก ความเป็นมาของการทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก (5 ชั่วโมง) ความสำคัญของผ้าฝ้ายทอมือ ทั้งในด้านวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ (5 ชั่วโมง) วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า และลักษณะเครื่องมือทอผ้า (10 ชั่วโมง) การย้อมสีฝ้ายธรรมชาติ โดยเรียนรู้วัตถุดิบจากธรรมชาติที่ใช้ในการย้อม วิธีการย้อมเส้นฝ้าย (20 ชั่วโมง) ลวดลายโบราณบ้านหนองเงือก ทั้งที่เป็นลวดลายในอดีตและลวดลายปัจจุบัน (5 ชั่วโมง) กระบวนการทอผ้าฝ้ายทอมือ (40 ชั่วโมง) และการแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือ ซึ่งจะเรียนรู้การออกแบบผ้าฝ้ายทอมือให้เป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ (5 ชั่วโมง)

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรีโดยการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักพละ 5 มาประยุกต์ใช้ให้งานเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลต่อไป ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่าผ้าทอมือมีความสำคัญ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช้านานจึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ส่งเสริมให้สืบต่อต่ออนุชนรุ่นหลังแนวทางอนุรักษ์ควรมีการประชาสัมพันธ์การคิดค้นทาสลายใหม่ ๆ ประดิษฐ์สร้างสรรค์ผลงานผ้าทอมือให้มีคุณภาพ เป็นที่สนใจของผู้พบเห็น หรือด้านการตลาดควรหาเพิ่มเพื่อไม่ให้งานผ้าทอมือนี้อุตสาหกรรมหายไป

2. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ และกลุ่มประชากรที่ประกอบอาชีพผ้าฝ้ายทอมือประเด็นการศึกษาครั้งนี้ก่อให้เกิดความรู้มากมาย และการนำหลักการทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการทำงาน ดังนั้น กลุ่มทอผ้ากลุ่มต่าง ๆ สามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อให้งานหัตถกรรมผ้าทอมือมีประสิทธิภาพประสิทธิผลสืบไป

3. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแนวทางการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาผ้าทอมือ เป็นการศึกษาและนำเสนอหลักการทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายโดยปกติแล้วก็ใช้หลักการเป็นพื้นฐานในการทำงานอยู่เดิม แต่เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงต้องอาศัยหลักการที่เข้ามาแล้วอย่างต่อเนื่องยิ่งขึ้นไป การทำงานจะทำให้เราเห็นถึงจุดเด่นจุดด้อยของการใช้ธรรมะ และการไม่ใช้ธรรมะซึ่งอาจจะมีความแตกต่างด้านคุณภาพของงาน ดังนั้นการศึกษานี้จึงเป็นการเสริมสร้างให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมผ้าทอมือ โดยการนำหลักการทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการประยุกต์ใช้ให้งานผ้าทอมือเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อไป

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยุทธศักดิ์ สุภสร. (2556). *โอกาสและผลกระทบของ OTOP กับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)*. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2556.

จาก, <http://www.sme.go.th/Lists/EditorInput/DispF.aspx?List=15dca7fb-bf2e-464e-97e5-440321040570&ID=1760>
 สรรณุนิตย์ เล็กสุทธิ และคณะ. (2559). *โครงการ “การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง”*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

สำนักบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2556). *บ้านหนองเจือกลำปาง หมู่บ้านวัฒนธรรมชาวยอง*. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2556. จาก, <http://www.lannacomer.net/lanna2008/article/article.php?type=A&ID=636>

Translated Thai References

Buddhism (P.A. Payutto). (2003). *Dictionary of Buddhism with special emphasis on definition of words*. 11th ed. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya. (in Thai)

Information Technology Service Center CMU. (2013). Ban Nong Ngueak Lumpun Yong Cuture Village Retrieved April 25, 2013 from <http://www.lannacomer.net/lanna2008/article/article.php?type=A&ID=636> (in Thai)

Sakrannit Leksuit et al. (2016). *Project “Local wisdom of hand-woven textile conservation in accordance with Dharma principles of Bann Nongnguak textile center, Mae Raeng, Pasang district Lamhun”*. Bangkok : The Thailand research fund (TRF). (in Thai)

Supasom Y. (2013). *Opportunity and Impact of OTOP to Approaches AEC*. Retrieved April 25, 2013 from <http://www.sme.go.th/Lists/EditorInput/DispF.aspx?List=15dca7fb-bf2e-464e-97e5-440321040570&ID=1760> (in Thai).